

Миру тобі, Україно, у 2023 році!

Видається з березня 1993 року

МАЙБУТТЯ

Грудень, 2022 р.
№24 (695)

Газета освітян Хмельниччини

Свята об'єднують і надихають

Тривають новорічно-різдвяні заходи для дітей Хмельниччини, організовані в рамках ініціативи ОВА "Свята об'єднують". У WoodMall Сінета для дітей з сімей вимушених переселенців, які перебувають в нашій області, до Дня Святого Миколая влаштували пізнавальну лекцію про історію та звичаї відзначення цього свята і кінопоказ українського фільму.

Привітав дітей заступник начальника обласної військової адміністрації Володимир Юр'єв. "Надзвичайно жаль, що ви у свої юні роки вже знаєте, що таке війна. Проте ми не маємо права дозволити ворогу вкрати у вас найкращу пору життя – дитинство. Саме тому ми підготували для вас подарунки та невеличку подорож у новорічну казку, – сказав посадовець. – Хочу щоб ви завжди пам'ятали: звідки б ви не приїхали і куди б не вирушили далі, ми завжди вам раді, бо ви на Хмельниччині не в гостях, а вдома. Щасливих вам свят, хай всі ваші мрії збудуться! І найголовніше – нехай наші ЗСУ якнайшвидше здобудуть перемогу, аби ми з вами жили в мирній та квітучій Україні!"

Усі діти, присутні в залі, отримали від обласної адміністрації солодкі гостинці. Далі вони поринули у чарівний світ українського кіно та побачили захопливу історію від режисера Семена Горова, що розгортається в засніжених Карпатах – фільм "Пригоди Святого Миколая".

Такі зустрічі в рамках проекту "Свята об'єднують" триватимуть і далі, аби усі наші дітки, особливо із соціально незахищених категорій, мали можливість хоч ненадовго побувати у новорічній казці.

Ми переможемо!

благодійність

Із новорічним акцентом

Благодійні ярмарки, які періодично відбуваються у закладах освіти: від дитсадків – до шкіл та профліцеїв, уже стали неодмінною ознакою шкільного життя. Броньжети, шоломи, прилади нічного бачення, рації, дрони, різновиди автівок – у цих та інших не відомих раніше армійських речах наші діти тепер орієнтуються не гірше за дорослих.

До речі, з початку навчального року, тобто з вересня, від шкільних ярмарків, які влаштовуються в освітніх закладах, на потреби українських війська зібрано і передано волонтерам понад 300 тисяч гривень.

Нещодавно черговий ярмарок відбувся у міській початковій школі №1 – за три дні вдалося зібрати понад 60 тисяч гривень. Всі отримані кошти діти передали до БФ «Волонтери Поділля» на придбання для армійців зарядних станцій. Про це розповіла директорка закладу

Тамара Газда: «Діти завжди дуже активно долучаються до благодійних акцій на підтримку ЗСУ, і, що цікаво, вони приносять кошти, навіть не продаючи, не купуючи – відразу кидають у спільну скарбничку в коридорі школи. І по одній гривні, і по 20, і по 100... Адже справа не в номіналі купюри, а в співучасті у важливій справі. Дуже багато таких історій. Є діти, котрі не змогли взяти участь у попередньому ярмарку, аби щось своє у школі продати, то продавали удома, бо в той день був масований обстріл, і ярмарок відмінили. Діти хочуть зірвати своєю увагою військових».

Три дні на перервах між уроками, після занять початкова школа нагадувала великий гамірний мурашник: діти, батьки, вчителі – всі ярмаркували. Ярмаркові ряди розгорнули у просторому шкільному холі. Купували-продавали одні в одних солодощі а ще на таких ярмарках

користуються попитом сувеніри ручної роботи: іграшки, стрічки та резинки для волосся, браслети.

– Тут майже все випікали наші мами, а ми їм допомагали, потім розказували учительці, що саме робили, – розповідають найстарші, четвертокласники. – Все дуже смачно і гарно прикрашено. Все хочеться спробувати.

Напробувалися та насолодилися на понад 60 тисяч гривень – такий підсумок ярмаркування. А ще додавало завзяття те, що за виручені кошти придбають для воїнів дуже важливі для них зарядні станції.

«Я долучаюся до ярмарку, аби наблизити нашу перемогу», – так по-дорослому пояснив четвертокласник Владислав благодійну акцію. Важливо, що всі батьки виявили бажання долучитись до акції, особливо мотивувало те, що такими чином усі разом зроблять подарунок нашим захисникам напередодні

святого Миколая та Різдва. Тому й зробили новорічний акцент всього асортименту. Хмельничанка Наталя показує, як майстерно прикрашені новорічною символікою тістечка, інші вироби, особливо – сувеніри. «Хочемо передати «Волонтерською поштою» ще й багато солодощів на фронт. Усім серцем ми показуємо це, дякуємо нашим ЗСУ, молимося за кожного бійця. Бо саме завдяки їм ми маємо можливість святкувати і Миколая, і Різдво в сімейному колі і бути спокійними за наших дітей», – каже вона.

А учні й педагоги технологічного багатопрофільного ліцею м. Артема Мазура організували благодійну лотерею для ЗСУ. Зібрані кошти передали БФ «Волонтери Поділля» на купівлю зимової гуми для автомобілів, які на передовій задіяні у боях з ворогом.

Тетяна СЛОБОДЯНЮК.

ініціатива

Історія в документах

“Україна – це ми!” – таку назву отримав новий проект, започаткований Державним архівом Хмельницької області за підтримки обласної військової адміністрації. В межах цього проекту передбачено створити зібрання документів, світлин та інших свідчень, які розповідатимуть про діяльність наших юних земляків, що разом з дорослими долучилися до українського волонтерського руху, який у період війни набув безпрецедентного розмаху та викликав подив і захоплення в усьому світі своєю масовістю та активністю.

Презентувала проект директорка обласного архіву Катерина Бурдуваліс під час урочистої зустрічі начальника ОВА Сергія Гамалія з дітьми-волонтерами. Як зауважила посадовиця, таким чином архівисти прагнуть зберегти для майбутніх поколінь цю надзвичайну сторінку української історії, яка демонструє незламність та єдність всіх українців у прагненні до перемоги – від наймолодших до найстарших.

За словами Катерини Миколаївни, такі зібрання документів називаються фондами особового походження, адже містять дані про конкретних людей, їх діяльність, спогади і збудутки. Наразі новостворений фонд отримав назву «Колекція документів дитячого волон-

терського руху «Україна – це ми!» як символ того, що діти – це майбутнє нашої держави.

Перші документи, якими поповниться цей архівний фонд, будуть розповіді, світлини та інші документальні свідчення про юних волонтерів, котрі були присутні на презентації, отож кожен з них отримав відповідну анкету, яка архівістам допоможе узагальнити інформацію про дитину та її внесок. Перед її заповненням хлопці та дівчата мали можливість в усній формі представити загалу перші підсумки своєї роботи: що спонукало їх почати волонтерити, з якими перешкодами вони стикалися, скільки коштів зібрали, до яких проєктів долучилися та ще багато інших цікавих фактів про своє покликання.

Як зауважив заступник начальника ОВА Володимир Юр'єв, долучитися до проєкту зможе кожна дитина чи підліток, яка у цей складний для України час нарівні з дорослими докладає зусиль, аби допомогти нашим воїнам та людям, що постраждали від війни.

“Пам'ятайте: навіть якщо ви вважаєте, що зробили дуже мало, це не так. Не може бути малого внеску в Перемогу. І не важливо, чи були це кошти, зібрані за виготовлені власноруч сувеніри та обереги, чи домашні смаколики, які

ви разом з дорослими приготували, чи сплетені сітки, чи навіть простий малюнок зі словами підтримки – своєю роботою ви підтримали наших воїнів, а можливо, навіть врятували чиесь життя. Тому обов'язково розповідайте про це, долучайтеся до нашого проєкту, адже так ви надихатимете своїм прикладом інших людей,” – наголосив посадовець, звертаючись до дітей.

Зауважимо, що долучитися до проєкту та поповнити фонд унікальними документами про дитячий волонтерський рух на Хмельниччині можуть усі охочі. Для цього потрібно подати відділу формування національного архівного фонду та діловодства Державного архіву Хмельницької області (вул. Грушевського, буд. 99, м. Хмельницький, к. 401, 402, 404) такі документи: автобіографію дитини-волонтера; копію особистих документів (свідоцтво про народження, тощо); подяки, сертифікати тощо, якими нагороджено дитину-волонтера; світлини з життєвого шляху дитини-волонтера та її сім'ї; світлини та документи, що відображають волонтерську діяльність. Детальнішу інформацію можна отримати за телефоном: +38(0382) 70-42-96.

Після опрацювання зібраних матеріалів про юних волонтерів Хмельниччини архівісти планують на їх основі укласти книгу, яка розповідатиме про цю важливу сторінку нашої боротьби за Україну.

підтримка

Опора дає надію

Не втрачати надії, робити все для допомоги Збройним силам і, звісно, навчати спеціальностям, які стануть міцною опорою в житті. Ось так коротко окреслює поточне завдання свого закладу керівник ДНЗ «Лісоводський професійний аграрний ліцей» Сергій Романчук.

Зазвичай, у цей період, до війни, учні ліцею планували та посилено готувалися до конкурсів професійної майстерності. Майбутні водії, трактористи, електрики, ковали неодноразово ставали переможцями обласних та всеукраїнських змагань, надихаючи своїх одногрупників і засвідчуючи високий рівень підготовки в їхньому професійному ліцеї. Та в такий складний час увесь колектив — викладачі, майстри, учні — визначили для себе інші пріоритети.

— Сьогодні обов'язок кожного — допомагати бійцям, які боронять державу. У військовому строю і наші колеги Василь Нестерук, Роман Здоровик. Також у колективі є люди, найрідніші яких зараз на передовій. Хочемо, щоб вони відчували нашу підтримку, — розповідає Сергій Романчук. — Тож для частин, де служать викладачі ліцею, ми збирали кошти на придбання автомобіля, тепловізора, передали спальники, інші речі.

Майстри ліцею відремонтували три розвідувально-дозорні машини. На щастя, мали зачастини, що дуже знадобилися. Також передали два вантажних автомобілі ГАЗ, які були на базі ліцею, для частин самооборони в Кам'янці-Подільському та Староколястинові. На всіх етапах ремонтних робіт помічниками своїх наставників були учні.

І ліцеїстки, які здобувають професію кравчині, теж не стояли осторонь. На замовлення волонтерів вони шили розван-

тажувальні жилети, маскувальні халати, рукавиці, гольфи, спальні мішки. А юні зварники разом із майстрами виготовляли такі необхідні в холодну пору буржуйки.

— Ваш заклад, знаємо, став ще й прихистком для багатьох людей, які змушені були покинути рідні домівки через війну...

— Так. З початку війни в гуртожитку ліцею проживало загалом понад 100 внутрішньо переміщених осіб. Нині тут залишаються 48, серед них сім'я з дев'ятимісячною дитиною. Одразу ж ми організували триразове харчування для переселенців. Наші працівники виконували всю кухонну роботу — готували, мили посуд. Принесли й продукти, консервацію з домашніх погребів, аби підтримати цих людей.

Водночас ми почали проводити ремонт у приміщенні гуртожитку, щоб створити для них більш комфортні умови. Долучилися й благодійники. У нас проживав голова громадської організації «Світ у барвах», колега з Лисичанська, він із дружиною допомагали коштами. А благодійний фонд «Міст» надав будівельні матеріали, потім — ліжка, матраци, білизну. Використали й кошти ліцею. І в результаті нам вдалося обладнати санвузли, душові, пральню, кухні, замінити підлогу в коридорах. Подбали також про ігрову дитячу кімнату.

Роботи тривають, ще багато хочемо змінити для комфорту мешканців гуртожитку, але й вдалося чимало. Хмельницька обласна військова адміністрація надала холодильники, мікрохвильовки, бойлери, 15 комп'ютерів. Завдяки співпраці з благодійними фондами «Фундація», «Карітас», з Червоним Хрестом, підтримці Городецької територіальної

громади ми змогли реалізувати чимало задумів. Руку допомоги нашому закладу подають і агроформування, зокрема Група компаній VITAGRO, керівник фермерського господарства «АГРО-КОМ» Сергій Кишко.

До початку навчального року ми обладнали й сучасне укриття — з водопостачанням, санвузлами. Тут є освітлення, належна вентиляційна система, медичний кабінет. Придбали й генератори.

— Сергію Петровичу, а як зараз вдається налагодити навчальний процес?

— Із початком навчального року учні займалися безпосередньо в класах ліцею, у виробничих майстернях. Коли ж через масові обстріли рашистів постраждала енергетична система, кілька днів заняття велися дистанційно. Згодом повернулися до звичного режиму, що, правда, мусимо пристосовуватися до графіків відключення світла.

З приємністю зазначу, що хоч триває повномасштабна війна, цього року на базі ліцею відновлено курси для водіїв категорії В, трактористів різних категорій, операторів котелень. Попит на ці професії зростає, і ми готуємо в стислі терміни таких спеціалістів. А кошти, які заробляємо за проведення курсів, спрямовуємо на ремонтні роботи в ліцеї, на допомогу армії.

Обмірковуємо можливість розширення переліку спеціальностей, з яких можна навчатися в ліцеї, зокрема спеціалістів ІТ-сфери, бджолярів. Для цього, зрозуміло, потрібно чимало дозвільних документів, програми. Проте ідеї, задуми змушують нас рухатися вперед.

Світлана ШАНДЕБУРА.

гра

Пізнання і збагачення

«Кожен свідомий українець має знати свою мову, культуру, історію» — під таким гаслом у Хмельницькому Молодіжному центрі провели інтелектуальну гру «Quiz Go». Учасниками були команди ССЗОШ №1, НВК №9, Хмельницький ліцей №15, СЗОШ №27 ім. Дмитра Іваха, СЗОШ №21, а також команда волонтерів Молодіжного центру.

Для гри організатори підготували запитання, які стосуються української культури, географії, видатних постатей української історії, мови. Були також завдання про видатні особистості Хмельницького.

Учасники мали змогу проявити свої інтелектуальні здібності, обираючи категорію із запитаннями і, даючи правильну відповідь, отримували бали.

Команди продемонстрували гарні результати.

Такі інтелектуальні ігри також є частиною національно-патріотичного виховання та освіти, адже саме в ігровій формі молодь здобуває знання про свою державу, її культуру, видатних українців тощо.

Чи повернуться науковці додому?

У Брюсселі відбулася важлива подія: перше засідання Спільного комітету Україна-ЄС з питань досліджень та інновацій за програмою Horizon-Europe. Головною його темою стала участь українських учених у перспективних інноваційних європейських проєктах із цифрового та «зеленого» розвитку. Проте, як в умовах російської агресії зберегти науковий потенціал України, як у цьому допомагає ЄС, а також яку роль наука відіграватиме у повоєнному відродженні України, розповідає перший заступник міністра освіти і науки України Андрій ВІТРЕНКО.

– Андрію Олександровичу, європейська програма Horizon-Europe відіграє ключову роль у модернізації європейської економіки, зокрема, у «зеленій» та цифровій трансформації. Яким чином до цієї програми долучається Україна?

– Ми завершили приєднання до програми Horizon-Europe 9 липня. Це означає, що наші вчені та дослідники можуть мати доступ до всіх елементів програми та отримувати європейське фінансування на спільні дослідження та інновації.

Хочу подякувати нашим європейським партнерам,

вони пішли на безпрецедентні кроки через російську збройну агресію. Європейська комісія скасувала річні внески для України, започаткувала додаткові конкурси саме з фокусом на українську наукову спільноту, ми маємо наразі результати участі в європейських конкурсах на довоєнному рівні. За нашими попередніми оцінками, українські науковці вже отримали в цій новій програмі понад 9 млн євро грантів від Євросоюзу.

Ми поінформували наших європейських партнерів про те, як війна впливає на нашу дослідницьку еко-

систему. Вона, ця система, продовжує працювати, незважаючи на скорочення бюджетного фінансування. До того ж майже 15 відсотків дослідницької інфраструктури були пошкоджені. Значна частина нашої наукової спільноти була змушена переїхати в інші регіони України або навіть за кордон.

Попри це наша наукова екосистема жива, вона продовжує працювати вже в нових умовах та відповідати на запити і потреби країни у боротьбі з російським агресором. Така стійкість дійсно вражає наших європейських партнерів.

Зустріч у форматі Спільного комітету дала змогу оцінити перші результати участі України у проєктах у рамках Horizon-Europe, виявити можливості, які ще не були використані, зокрема, у здійсненні спеціалізованих програм допомоги для України.

– Які саме напрями досліджень або наукові напрями є найбільш перспективними для українських науковців?

– Проєкт Horizon-Europe охоплює майже всі наукові напрями, у тому числі й гуманітарні науки. Найбільша увага приділяється темам так званого сталого розвитку. Тобто, це питання екології, зеленої енергетики, ядерної безпеки, питання безпеки морів та океанів. Окремий кластер стосується розвитку інноваційного підприємництва. Велика увага приділяється таким сферам як «чиста» енергія, «чиста» залізниця та «чисті» авіаційні перевезення.

Ми торкалися всіх важливих для нас тем, у тому числі щодо зменшення шкідливих викидів, зеленої трансформації, підтримки розвитку відновлювальної енергії та виробництва водню. ЄС визнає, що «зелений перехід» неможливо здійснити без нових технологій та інноваційних підходів. Саме тому наші партнери зацікавлені, щоб Україна брала участь у цих дослідженнях у рамках програми Horizon-Europe.

– Які дослідження проводяться в Україні з цієї проблематики, зокрема у сфері зеленої енергетики?

– Справедливо сказати, що ці проєкти переважно про майбутнє. Одним із важких наслідків війни є забруднення навколишнього середовища, особливо земельних та водних ресурсів.

Саме цьому була присвячена окрема частина нашої розмови. Ми розглядали, що можна зробити тут і зараз. Це стосується орієнтації на «зелену» енергетику, проєктів та досліджень із запобігання забрудненню води й землі. Окремим кластером розглянули концепцію «зеленого міста». Це такі міста, які ми відбудуємо, і де взагалі не буде викидів CO2 від міського господарства у навколишнє середовище.

Уже зараз Об'єднаний дослідницький центр ЄС активно співпрацює з українськими міністерствами для оцінки, аналізу та прогнозів щодо здійснення таких проєктів.

– Ви вже зазначили, що частина наших науковців унаслідок війни опинилася за кордоном. Європейська Комісія здійснює певні заходи з фінансової підтримки цих людей. Яке значення це має, щоб зберегти наш науковий потенціал?

– Близько 15 відсотків українських науковців зараз знаходяться за кордоном. Це значна втрата для нашого інноваційного потенціалу. Єврокомісія надає безпрецедентну підтримку цим ученим. Але ми погодилися: коли переможемо у цій війні і ситуація стабілізується, наші вчені будуть повертатися в Україну. Це також і позиція Єврокомісії. Тож коли ситуація покращиться, українські вчені – з новими знаннями, вміннями й навичками – як члени вже нових наукових команд і консорціумів, повернуться в Україну і продовжать свої дослідження.

актуальне інтерв'ю

Чи повернуться науковці додому?

Про це ми говорили й у Лугано (Швейцарія), де був представлений план відбудови країни. Уже на цьому етапі Єврокомісія поділяла наш підхід, який полягає у тому, щоб ми не втратили свою наукову складову та приділили особливу увагу розвитку науки та інновацій в Україні та їх ролі під час повоєнної відбудови.

Ми домовилися також дещо змістити пріоритети європейської підтримки. Ми вдячні ЄС за допомогу тим, хто був змушений тимчасово переїхати за кордон, але фокус допомоги має бути зосереджений на підтримці тих науковців, які лишаються в Україні, щоденно працюють для її перемоги та подальшої відбудови.

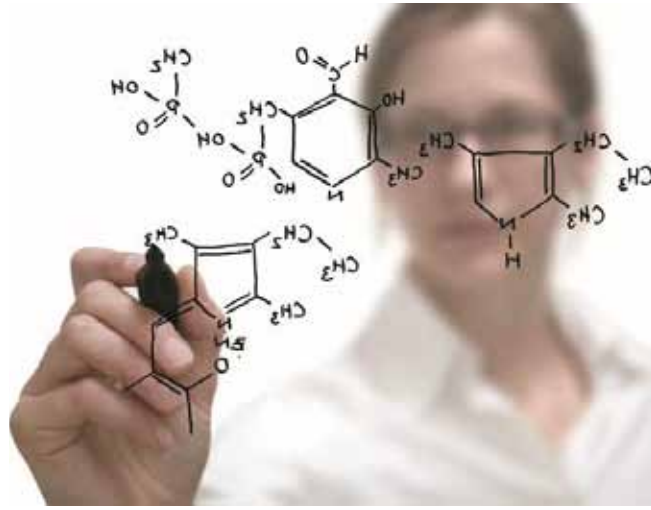
Варто зазначити, що представники Європейської Комісії чітко розуміють необхідність уникнути відтоку талантів з України та зберегти наш власний науковий потенціал. Саме це стане запорукою швидкого відновлення нашої країни на інноваційній основі.

– Що можна зробити в нас, аби вже зараз підвищити привабливість наукової роботи в Україні, щоб ці науковці повернулися?

– Ми, міністерство освіти і науки, розробляємо широкий спектр механізмів для стимулювання українських учених до повернення в Україну. Дякуємо нашим партнерам в ЄК та державах-членах за те, що вони регулярно порушують питання загрози «відтоку мізків». Визнання такої загрози усіма партнерами дуже важливе.

Ми готуємо великий пакет стимулюючих заходів для українських науковців, який буде включати, зокрема, зміну системи оплати праці. Це означає, що, наприклад, ми не можемо допустити, аби молодий науковець отримував мізерну заробітну плату.

Ми проводимо активне стимулювання грантових досліджень, у тому числі із залученням фінансування ЄС. Зокрема, допомагаємо

науковцям, які перебувають в Україні, отримати більше інформації про можливості та конкурси в рамках програми Horizon-Europe і готувати відповідні конкурсні запити на гранти від ЄС. Міністерство завершує створення мережі Національних контактних пунктів, а Єврокомісія готова сприяти створенню вже до літа 2023 Офісу програми Horizon-Europe в Україні.

Крім того, навіть у час війни в державному бюджеті на 2023 рік видатки на фінансування Національного фонду досліджень були навіть збільшені на 90 мільйонів гривень.

Важливо, щоб наші вчені поверталися в Україну. Вони долучатимуться до відбудови наукової інфраструктури, яку ми втратили внаслідок російської збройної агресії. Нам потрібні їхні уміння і знання, щоб відбудувати новітні лабораторії вже з урахуванням досвіду їхньої роботи в європейських наукових установах.

Ми також працюємо над законодавчою базою, що стимулюватиме дослідницьку діяльність в Україні, та чітко позначили партнерам в Єврокомісії наші пріоритети в цьому питанні. Буде розроблена та імплементована комплексна урядова стратегія розвитку науково-дослідницької сфери, яка включатиме поєднання наукової діяльності з економікою.

– Унаслідок війни за кордон виїхали не лише науковці або студенти, але й діти шкільного віку. Вони зараз навчаються в школах у країнах перебування. Яким чином міністерство піклується про те, щоб ці діти не втрачали зв'язок з Україною та здобували українську освіту?

– Станом на початок червня за кордоном перебували близько 620 тисяч українських дітей. Зараз їх дещо більше 500 тисяч. Зрозуміло, ми радіємо, що хоча б частина наших дітей повертається в Україну, до нашої системи освіти. Що стосується тих, хто поки залишається в Європі, європейське законодавство вимагає, щоб повна загальна середня освіта здобувалася у місці тимчасового перебування. Тому українські діти зараховуються до місцевих шкіл, наскільки мені відомо, на абсолютно безкоштовних умовах. Вони отримують підручники та відповідні методичні матеріали.

Що робить міністерство? Ми створили українську онлайн-школу, щоб діти не втрачали зв'язок з Україною. Ми просимо батьків, щоб наші діти вивчали українську мову, українську літературу та історію України. Це ті предмети, які не можуть бути зараховані без такого навчання, оскільки вони не викладаються за кордоном. За всіма іншими предметами ми створили

систему перезарахування балів. Тобто дитині не треба буде знову відвідувати школу, не треба буде знову складати контрольні роботи. Якщо ви відвідували школу в Європі, ваші результати будуть перезараховані в Україні. Якщо ви були на сімейному навчанні або в екстернаті, вам необхідно буде лише пройти річне оцінювання. Це робиться для того, щоб діти не були перенавантажени, але при цьому не втрачали зв'язок з українською системою освіти.

– Зараз, особливо за кордоном, шляхи впливу на українських дітей шукають певні, скажімо так, російські активісти. Вони намагаються під гаслом якоїсь гуманітарної освіти проштовхувати нашим дітям російські наративи. Що міністерство робить, щоб запобігти цьому?

– Ми знаємо про такі прикрі випадки, коли російські громадяни, користуючись необізнаністю українців, а також тим, що багато з наших громадян за кордоном знаходяться у стані шоку та стресу, намагаються десь влаштувати своїх дітей, – ці росіяни організують фейкові «українські школи», де викладають за російськими програмами та за підручниками, що були видані в російській федерації.

Ми проводимо роз'яснювальну роботу з представниками української діаспори та нашими громадянами за кордоном. По-друге, ми проінформували всіх міністрів з освіти й науки у країнах-партнерах про такі прикрі випадки. Ми не можемо «фізично» вплинути на діяльність таких шкіл, тому що вони працюють не в межах українського законодавства. Але роз'яснювальна, профілактична робота і донесення інформації до відповідних країн та європейських партнерів – ми це робимо на постійній основі.

Дмитро ШКУРКО.

Україна починається з тебе...

У надзвичайно буремний і відповідальний для нашої країни час проходить 2022-2023 навчальний рік. Події, що відбуваються в країні, мимоволі роблять дітей їхніми безпосередніми учасниками. На їхніх очах твориться історія країни, а тому патріотичні почуття кожного – не просто абстрактний заклик, а тверді переконання, які повинна мати кожна свідомо молода людина.

Сьогодні вкрай важливо зберегти свою національну неповторність, духовний зв'язок між поколіннями, систему моральних цінностей, яку крізь віки проніс наш народ. Тому утвердження в почуттях особистості патріотичних цінностей, національної гордості, любові до рідного краю, формування глибокої поваги до пісні, мови, традицій, минулого та сьогодення рідної України є головними завданнями бібліотеки, що сприяє реалізації Концепції національно-патріотичного виховання.

На початку навчального року зазвичай проводжу заходи до Дня прапора та Дня незалежності України. Цьогоріч із вихованцями бібліотечного гуртка «Юні книголюби» був створений патріотичний відеоролик «Найкраща у світі моя Україна».

<https://bit.ly/3BMKOz0>

А члени бібліотечного активу провели блиць-опитування «Що для нас означає Україна?» та дізналися думки пересічних мешканців нашого міста (що таке Батьківщина, де вона починається, яку роль відіграє у житті людини).

<https://bit.ly/3VfAztL>

До першого уроку зазвичай організуються відеоподорожі, флешмоби, патріотичні години.

Перший урок у новому навчальному році розпочався в умовах війни, у часи, коли Україна виборює свою незалежність. Кожен із нас зараз є бійцем на своєму фронті. І здобувачі освіти – не виняток. Їх обов'язок – сумлінне навчання, оволодіння знаннями. Тому для дев'ятикласників був організований урок-діалог «Чому моє сумлінне навчання – внесок у перемогу?», на якому міркували, спілкувалися, дискутували про різні шкільні предмети у трьох площинах: «ЧОМУ» важливо вивчати шкільні предмети, «ЯК» це працює на нашу перемогу та «ЩО» кожен для цього може зробити.

21 вересня весь світ відзначає День миру. На сьогодні для нашої держави це свято є особливо значимим. Адже кожен свідомий українець мріє про якнайшвидше припинення бойових дій на нашій території, про повернення рідних, близьких, друзів, про мирне небо над головою, про загоєння нестерпних ран у людських серцях.

Серед читачів бібліотеки, а саме учнів 4-10 класів, був проведений флешмоб миру «Ми маємо вільні крила, бо ми з України, ми разом – сила!». Метою заходу було привернути увагу світу до трагічних подій в Україні; донести юним українцям значущість існування людства в мирі та злагоді; прищеплювати найкращі риси українця-патріота: людяність, милосердя, порядність, толерантність, любов до рідної землі.

<https://youtu.be/P9btwCfoiyw>

А учні 3-Б класу завітали до бібліотеки на годину миру «Хай буде мир у нашій рідній Україні!». Символом цього дня є голуб з оливковою гілочкою у дзьобі, який несе звістку про чудові перемири. Тож діти зробили витинанки голубів, прикріпили на карту миру бажачки тільки одного – чистого мирного неба над рідною Україною, якого на своїх крилах принесуть голуби МИРУ!

Члени активу бібліотеки долучилися до щорічної благодійної акції «Пошта миру захисникам України». Діти написали листи, в яких подякували захисникам України за мужність і героїзм, побажали вернутися живими.

Козацьку справу в Україні продовжують захисники нині. Кожен в Україні чув про козаків. Про них написано багато наукових книжок і художніх творів, знято чимало фільмів, про козацький рід і його ватажків ідеться в Гімні України. Козацький рух був однією з найяскравіших сторінок літопису боротьби українського народу за свою незалежність, а козаки стали тією силою, що впродовж століть пильно стояла на сторожі свободи і гідності України.

Учні 5-Б класу вирушили в подорож за козацькими пригодами. А саме, пройшлися маршрутом краєзнавчо-історичного квесту «Козацькі пригоди, або Як козаки хотинською фортецею мандрували». На їхньому шляху було 8 зупинок із випробуваннями. Після виконання кожного із завдань юні мандрівники «отримували» слова, притаманні рисам козаків та робили позначки у маршрутному листі.

Юні мандрівники дізналися про українського полководця, гетьмана реєстрового козацтва, кошового отамана Запорізької Січі Петра Конашевича-Сагайдачного та мандрували хотинською фортецею. Відповіли на запитання козацької вікторини, склали частини прислів'їв і приказок, взяли участь у козацьких випробуваннях, відгадували страви та давали коротку характеристику козацьким смаколкам. Розшифрували козацькі послання та співали козацьких пісень

Юні козаки та козачки пройшли всі козацькі випробування. Дізналися, які риси притаманні справжнім козакам.

Побраталися та за козацьким звичаєм з'їли горщик каші.

Споконвіків на свято Покрови наші пращури вшановували воїнів-захисників. Це свято нескорених, свідомих громадян, які вболівають за долю нашої країни, день усіх небайдужих, які своєю професійною діяльністю, сумлінною працею, волонтерською роботою забезпечують Україні захист.

<https://youtu.be/C5LEmpzIwa8>

Вихованцями гуртка «Юні книголюби» для четвертокласників був проведений інтерактивний патріотичний захід «Козацьку справу в Україні продовжують захисники віднині».

Здобувачі освіти знайомилися з традиціями, звичаями українського козацтва, згадали героїв попередніх поколінь, вшанували полеглих, які здобували та відстоювали свободу й незалежність України.

Діти, демонструючи кмітливість, спритність та розум, пройшлися п'ятьма напрямками інтерактивної частини заходу. Сканували QR – коди та склали онлайн-пазли. Пройшли тест від захисників та розгадали козацький кросворд, де показали свої знання про козаків і Україну. Склали патріотичний сенкан та вставляли пропущені слова в піснях і співали разом із зірками.

Писали листи вдячності та побажання нашим захисникам, які боронять нашу Батьківщину від ворога, бажачи їм якнайшвидшого повернення додому живими та здоровими.

<https://youtu.be/iP1TjLk3wiE>

Бібліотека – територія добра й толерантності. Формування духовності, моральності, толерантності як провідних якостей особистості дитини – велике і складне завдання сучасного суспільства, в якому бібліотеки не можуть стояти осторонь.

Використовуючи різні форми роботи з користувачами, ставлю перед собою завдання не тільки сформулювати в дитини морально-етичні якості, а й навчити розуміти їх важливість у житті; дати уявлення про те, що таке краса людської душі; розвинути вміння творити добро, вміти співпереживати; дотримуватися моральних та етичних норм і правил.

Цьогоріч до Всесвітнього дня доброти учні 3-Б класу започаткували челендж «Людина починається з добра» за творами В.О.Сухомлинського. Діти охоче читали твори про добро, знімали відео, рекомендували своїм друзям.

<https://youtu.be/aDppct-4Vg>

<https://youtu.be/pKJoNwyw4uM>

Учні перших класів подорожували країною, в якій, мабуть, хотіла б жити кожна людина – країною Доброти.

Україна починається з тебе...

А щоб не заблукати, вони отримали карту подорожі, на якій були позначені найвизначніші місця цієї країни.

На початку мандрів маленькі Добрики зігріли своїм теплом тих, хто поруч з ними, подарували один одному яскраві посмішки та мовили чарівні слова.

Дітки пройшлися Стежинкою Доброти й поділилися думками про добро, про гарні вчинки. Навели приклади доброго ставлення до людей. Зарядилися позитивним настроєм на Квітковій Галявині Настрою. Побували у Лісі Глибокої Думки та оживили чарівне дерево Гарних вчинків. А щоб перейти Яр Мудрості, пояснили прислів'я, які склав український народ про добро та добрих людей. Завітали у Будинок Доброзичливих Людей, назвали своїх улюблених казкових героїв та обрали тих, хто є доброзичливим, хто має добре серце. Відпочили на Галявині Підсумків та поміркували, що добро схоже на сонечко. І це сонечко – доброта, яка живе у їхніх маленьких серденьках. Потоваришували з Сонечком Доброти назавжди, простягнувши йому свої відкриті долоньки.

<https://youtu.be/Qlh2BVjLwJY>
<https://youtu.be/owM5l4ZHLj4>

Для третьокласників були проведені інтерактивні ігри «Твори добро, бо ти – людина!» та «Даруй добро на цілий світ...».

На початку гри діти створили ланцюжок та побажали одні одному гарного настрою. Затамувавши подих, переглянули мультфільм «Те, що повертається» – про добро і силу взаємності. Учні зрозуміли: все, що робиться у нашому житті, вертається нам бумерангом. Дібрали асоціації до слова «добро», склали портрет доброї людини, з'єднали частинки прислів'їв про доброту й людяність. У кінці заходу сформували дерево гарних вчинків та поділилися своїми добрими й красивими справами.

<https://youtu.be/z-s48u9tX2E>
<https://youtu.be/HZ3jEO3Wtq0>

До Міжнародного дня толерантності четвертокласники зібралися на бібліотечний тренінг «Крок до толерантності». Учасники заходу вчилися толерантності, доброти, ввічливості, терпінню, а також відкрито висловлювати свою думку.

Діти дізнались про історію свята, переглянули відео «Толерантність як основа сучасного світу» й підготували інформаційну довідку. Розповіли за що вони себе люблять, склали та записали п'ять добрих слів одні про одних та обмінялися долоньками толерантності. Розглянули ситуаційні вправи «Як проявляти толерантність»

та запропонували вирішення конфліктних ситуацій з позиції толерантної людини. Пригадали й записали ввічливі слова, притаманні толерантній особистості, та створили колаж «Риси толерантної людини». На кожному літеру слова «толерантність» назвали рису характеру, притаманну толерантній людині. Зворушив дитячі сердечка тематичний кінопоказ «Подарунок» про хлопчика з особливими потребами, якого навчив радіти життю «подарунок» – цуценя з особливими потребами. Діти зрозуміли, що всі люди різні, але – рівні.

<https://youtu.be/nldq7h8X9Ps>
<https://youtu.be/lT9GLW87PO8>

Мови рідної скарби. Любити, шанувати і плекати свою мову – святий обов'язок кожного українця. Відзначаючи День української писемності та мови учні 2-х класів завітали у бібліотеку на гру-подорож «Мандруємо країною Писемності та Мови». Діти розширили свої знання про нашу рідну мову – багату, милозвучну, мелодійну та мандрували чарівним світом писемності. Відповідали на запитання мовознавчої вікторини. Розгадували ребуси. Склали прислів'я, слова за першими літерами, речення з розсипаних слів. Читали на швидкість скоромовки.

<https://youtu.be/LIZE5qVSnq0>

Бібліотека – територія пам'яті. Пам'ять – нескінченна книга, в якій записано все: і життя людини, і життя країни. Багато сторінок вписано крираво-чорним кольором. Однією з таких сторінок був Голодомор 1932-1933 рр. на українських землях.

Для здобувачів освіти ці роки не-ймовірно далекі. Як говорити з учнями про Голодомор, щоб вони відчули, що це їхня історія, а не просто «вивчили урок»? Потрібно торкнутися емоційної сфери кожного.

Для старшокласників проведена година пам'яті «Трагедія не мільйонів, а кожного». Учасники заходу дізналися про причини і наслідки цієї трагедії, переглянули відеофільм з елементами хроніки про передумови створення штучного голоду в Україні та вшанували пам'ять померлих хвилиною мовчання.

Спільно з активом бібліотеки «Книголюб» організовано розгорнуту книжково-ілюстративну виставку «Гіркі жнива», на якій представлені архівні документи, документальні свідчення страшної трагедії, художні твори, світлина тих років. А також створено книжково-ілюстративну експозицію «Скорботна свічка пам'яті». Мета якої – донести до дітей трагедію, яка здається їм дуже віддаленою в часі,

щоб вони відчули, що це і їхня історія. Адже, скільки б років нам не було, Голодомор залишатиметься частиною історії кожного із нас.

Бібліотека – територія краєзнавства. Важливим аспектом у вихованні патріотизму є популяризація історичного та літературного надбання рідного краю. Поділля багате своїми традиціями, культурними, краєзнавчими, фольклорними скарбами, історичними пам'ятками архітектури, чарівною природою, видатними особистостями. І зберегти та передати нащадкам все найкраще, що є у нашому краї, – головне завдання шкільної бібліотеки.

Щороку учні 5-х класів здійснюють пізнавальний променад перлиною Кам'янця – Старою фортецею, побудованою в 14 столітті литовськими князями Коріатовичами.

<https://bit.ly/3WvO8qN>

А шестикласники беруть участь у краєзнавчому квесті «Стежками рідного міста». Школярі виконували завдання на численних зупинках: «Історична», «Географічна», «Літературна», «Архітектурна», «Фольклорна» та «Видатні люди краю». Розпочинають свій шлях від символу заснування Кам'янця – «Золоторогого оленя» та знайомляться з легендою про виникнення міста. Продовжують прогулянку Троїцькою площею, площею Польський Ринок, відвідують міську Ратушу, кафедральний костел Петра й Павла та зупиняються біля мурів Старої фортеці.

Діти з великим задоволенням мандрують вулицями Старого міста, відповідають на запитання та дізнаються про архітектурну пам'ятку чи видатну особистість, слухаючи своїх однокласників, котрі виступають в ролі екскурсоводів.

<https://bit.ly/3jhiFJQ>

Актив бібліотеки «Книголюб». Велику допомогу бібліотеці під час очного та дистанційного навчання надає її актив «Книголюб», до якого входять учні 2-11 класів. А разом із редколегією «Бібліотечного вісника» до знаменних і пам'ятних дат започатковано нову відеорубрику «Цей день в історії...».

Маємо вже такі відеонапрацювання: «Що святкуємо 14 жовтня?»

<https://youtu.be/bTb5ORAEJRo>

«Бабин Яр. Глибока рана України»

<https://youtu.be/76r0ZmBlgHl>

«Не дамо згасити свічу пам'яті»

<https://youtu.be/T46W7mBqpVg>

«Що для нас означає Україна?»

<https://bit.ly/3WaJKNA>

Ольга ПОТАПОВА,
завідувачка бібліотеки Кам'янець-Подільського ліцею №10.

Формування предметних компетенцій при вивченні хімії

Ернест Резерфорд увечері в університеті, де він працював, побачив, що горить світло. Він зайшов в аудиторію, де проходили досліди. Там знаходився науковий співробітник Л.П.Капіца. Ернест Резерфорд спитав його, що він там робить так пізно. Л.П.Капіца відповів, що проводить досліди, які йому потрібно виконати. Резерфорд був здивованим, коли дізнався від академіка, що він підбирає студентів для своїх наукових досліджень, не тільки відмінників, а ще й тих, які можуть самостійно та логічно мислити. Тобто, пріоритетним для академіка все ж таки було критичне мислення студентів, аналіз матеріалів та самостійне логічне пояснення тощо.

Розвиток системи освіти у XXI столітті докорінно змінився із підписанням Національної доктрини, яка визначила, що найголовнішою умовою є всебічний розвиток особистості, яка здатна самостійно, логічно мислити, вміти використовувати отримані знання, бути компетентною. На цьому й ґрунтується Нова українська школа, школа гуманного ставлення до учнів, всебічного розвитку вчителя та учнівства, а критерієм цього – навчання протягом усього життя.

Мета хімічної освіти в НУШ розкриває суть науки про речовини, зіставлення понять і фактів, всебічний розвиток особистості, створення уявлення про екологічне мислення, виховання компетентного учня, який уміє набуті знання застосовувати і самостійно отримувати шляхом соціалізації в школі.

Сучасна молода людина об'єктивно змушена критично і творчо мислити, бути більш мобільною, інформованою, а отже, і більш мотивованою до самонавчання й саморозвитку. На це спрямовані всі складові освіти та діяльність педагога, адже саме від нього залежить, чи буде його учень конкурентоздатним, комунікабельним, самодостатнім та успішним у житті.

Одним зі шляхів вирішення цього завдання є формування ключових компетенцій учнів через оновлення змісту освіти й удосконалення організації освітнього процесу при вивченні навчальних предметів. Розглядаючи компетентність як загальну здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню, учитель розуміє, що формування компетенцій учнів може бути здійснено за умови систематичної роботи шляхом реалізації діяльнісного підходу при вивченні навчального предмета.

Вивчення хімії в середній школі відіграє важливу роль у формуванні як ключових, так і предметних компетенцій особистості.

Предметні компетенції є підґрунтям ключових. Предметні компетенції — сукупність ціннісних орієнтацій, знань, умінь, способів особистісної чи соціально значущої продуктивної діяльності щодо кола об'єктів відповідної науки, що формуються засобами навчального предмета як результат особистісного досвіду учня.

Розглянемо можливості формування вміння вивчати хімію через такі компоненти, з яких складається предметна компетенція:

1) Ціннісний компонент:

- місце хімії серед природничих наук;
- роль хімії в пізнанні навколишнього світу;
- загальнокультурний, гуманістичний характер хімічних знань;
- значення хімії в житті й техніці, у розв'язуванні глобальних проблем людства.

2) Знанневий компонент:

- пізнаваність матеріального світу;
- хімічна основа природних явищ;
- матеріальна єдність речовин у природі;

- розвиток речовин від простих до складних;
- генетичні зв'язки між речовинами;
- багатоманітність речовин, їх форм і взаємозв'язків;
- ієрархія рівнів структурної організації речовин;
- причинно-наслідкові зв'язки між складом, будовою, властивостями речовин;
- методи пізнання в хімії.

Елементами знанневого компонента є:

- теорії, закони, вчення;
- склад, будова, властивості, добування, застосування речовин;
- типи, ознаки, закономірності хімічних реакцій.

3) Діяльнісний компонент:

- володіння хімічною мовою;
- виконання елементарних хімічних операцій та обчислень за участю хімічних сполук;

- пояснення природних явищ з погляду хімії;
- аналіз інформації хімічного характеру;
- бережливе ставлення до природи, здоров'я;
- рефлексія власної діяльності.

4) Мотиваційним компонентом уміння вчитися є формування зацікавленості хімією при вивченні теоретичного матеріалу, демонстраційних дослідів; усвідомлення важливості хімічних знань, досягнення поставленої мети. Важливо, щоб учень розумів, що від його вміння працювати залежить його ж успіх. Із цієї метою в 7-х і 8-х класах доречно використовувати ігрові методи навчання, такі як «Хімічне лото» при вивченні основних класів хімічних елементів, «Знайди будову атома», «Знайди помилку в тексті» тощо.

5) Змістовий компонент уміння вчитися передусім визначений програмовим матеріалом і вимогами до засвоєння навчального матеріалу. Формуючи вміння вчитися, приділяємо велику увагу навичкам учнів: засвоювати основні поняття, теорії та закони; досліджувати властивості речовин; робити аналіз результатів практичних робіт; самостійно здійснювати науковий експеримент (10-11 класи).

Продуктивним при цьому є застосування інтерактивних і групових форм роботи, проектної діяльності учнів, зокрема підготовка та написання проектів:

- довготривалих, коли учень працює самостійно в позаурочний час (наприклад, зробити аналіз складу та визначити твердість води з різних джерел і запропонувати шляхи її усунення);

- короткотривалих, коли протягом відведеного часу на занятті учень має спроектувати, наприклад, діяльність хімічного комбінату щодо підвищення практичного виходу амоніаку.

Вивчаючи властивості класів неорганічних та органічних речовин, широко застосовуємо логічне програмування можливих перетворень і відповідності речовин їх властивостям.

6) Процесуальний (діяльніший) компонент уміння вчитися при опануванні хімії ґрунтується на досвіді, здобутому впродовж навчання в попередніх класах. Перед учителем хімії постає завдання— удосконалювати його, використовуючи навчальний матеріал.

Так, готуючи учнів до підсумкової державної атестації та зовнішнього незалежного оцінювання, важливо навчити випускників раціонально використовувати час. Для цього потрібно проводити тренувальні роботи з використанням відліку часу й аналізом кількості та якості виконаної роботи.

Хімія є одним із найважливіших предметів для формування здоров'язберігаючої компетенції школярів, адже вивчення властивостей речовин, хімічних виробництв обов'язково супроводжується вивченням їх впливу на здоров'я та збереження навколишнього середовища. На уроках формуються поняття про правила безпеки під час роботи з речовинами та хімічним обладнанням.

Загальнокультурна (комунікативна) компетенція при вивченні хімії формується через позитивне ставлення дітей до найважливіших досягнень і надбань цієї науки, через оволодіння хімічною термінологією, застосування правил і законів.

Соціально-трудова компетенція найсамперед формується через мотиваційний компонент, пов'язування учнем вивчення хімії з майбутньою професією і використанням набутих знань у житті.

Перед учителем хімії стоїть непросте завдання — формувати предметні компетенції учнів на кожному уроці, при вивченні курсу хімії в цілому. Реалізувати його зможе тільки професійний, творчий, іноваційно освічений учитель, здатний виховати сучасну компетентну особистість випускника.

Леонід БУЙМІСТЕР,
старший викладач кафедри
теорії та методик природничо-
математичних дисциплін і
технології Хмельницького ОІППО.

трибуна психолога

Війна і діти

Під час війни діти нерідко поводяться емоційніше за дорослих: можуть проявляти агресію, сильний смуток або ж замикаються в собі. Річ у тім, що до 25-27 років мозок людини все ще перебуває на стадії розвитку. І якщо з раннього підліткового віку діти переважно навчилися проявляти емоції, то контролювати почуття усе ще досить складно.

Префронтальна кора мозку, яка відповідає за контроль емоцій та врівноваженість, у дітей ще не завершила формування, а тому не працює на повну потужність.

Діти дуже по-різному реагують на війну, але з власного досвіду розповіді про спільний знаменник для більшості випадків – діти в рази легше переживають важкі часи, якщо поряд урівноважені батьки, які розуміють емоції дитини, підтримують та демонструють, як правильно реагувати на виклики.

ГС "Освіторія" в межах ініціативи "Спільно" до навчання поспілкувалась із понад 500 батьками, 80% з них підтвердили зміни психологічного стану дітей з початку війни. Але що цікаво: половина опитаних зазначили, що стан дітей згодом стабілізувався. І вагому роль у цьому зіграли саме батьки, приклад яких діти підсвідомо наслідують.

Щоб стати для дитини опорою в кризові часи, допомогти їй впоратися зі складними обставинами, необхідно добре розумітися на емоціях дітей. По-перше, варто усвідомити, що немає хороших і поганих емоцій, є приємні та неприємні. І негативні емоції не слід блокувати, адже насамперед вони сигналізують про небезпеку або свідчать про певні розлади. По-друге, війна – не підстава забороняти собі й дітям відчуття радості й щастя, особливо в дитинстві.

Діти частіше зляться через війну...

Найбільш характерні для кризових ситуацій емоції – це саме злість або гнів, які вказують на певну небезпеку і дають організму сигнал захищатися. Зазвичай злість домінує, коли є активне протистояння з ворогом, і як наслідок виникає бажання фізично проявити агресію. Якщо дитина надмірно злиться, батькам слід поставити запитання саме собі: чого саме вона зараз боїться?

Адже основою гніву є фрустрація – психічний стан, який спровокували непереборні труднощі на шляху до мети. Суб'єктивно це може бути відчуття страху, що цілі досягнути неможливо. До того ж гнів – це природна реакція на страх. Пам'ятаєте "бий або біжи"? Бити – це і є прояв гніву чи агресії щодо об'єкта, який викликає страх.

Енергія злості дуже потужна, і зупинити її миттєво неможливо. Батькам важливо не зупиняти дитину в момент приступу, адже вимога приборкати злість – це звернення до частини мозку, що в дитини ще не розвинулась. Тому краще розпочинати спілкування, коли дитина заспокоїться. Коли злість є проявом протесту на зовнішні обставини, важливо підтримати дитину.

Варто пояснити, що цей стан цілком нормальний і його спровокувала, приміром, саме війна, а не накази батьків ховатися в укриттях. Далі необхідно допомогти спрямувати негативну енергію у правильне русло: спорт, хобі, волонтерство.

Страх – важливий сигнал, якого не варто соромитися

Одну з найважливіших функцій для нашого фізичного виживання відіграє страх, особливо при постійній зовнішній загрозі. Нині в дітей загострилося почуття страху втратити життя, батьків чи добробут, тобто дім, їжу та інші базові потреби. У такому випадку дорослі мають гарантувати дітям збереження цих базових речей.

Дитина має лише обов'язок вчасно реагувати на сигнали тривоги – загальні чи ті, що надходять від дорослих, і у випадку загрози сховатися, перебувати у безпечному місці та не порушувати правил.

Раджу батькам за жодних обставин не хехувати дитячими страхами, а

наваки, прислухатись і допомогти подолати їх. Також не варто соромити дитину через страх, змушувати заспокоїтись або ж нав'язувати гендерні стереотипи на кшталт "хлопчики не бояться".

Краще дати можливість поділитися своїми переживаннями у приватній бесіді, можна навіть візуалізувати страх, намалювавши його історію. Якщо дитина не готова розповісти про переживання батькам, слід запропонувати їй бесіду із психологом або іншим дорослим, з яким діти готові розмовляти більш відверто.

Якщо причину страху ми зазвичай добре усвідомлюємо, то у випадку тривоги цей подразник є неочевидним. Щоб дітям було легше приборкати тривогу, необхідно перевести її у стан страху, тобто розібратися, що прокує нав'язливі думки, коли вони вперше з'явилися, і як часто дитина прокручує їх у голові за день.

Найкраще розпочати розмову з дітьми з обговорення прикладів із власного досвіду батьків або проаналізувати кіно чи книжку, де головні герої змогли опанувати ці почуття. Розібравшись із причиною, ви можете допомогти дитині усунути її або прийняти факт, що це не залежить ні від неї, ні від батьків.

Війна і діти

Позбутися тривоги неможливо, просто заборонивши хвилювання як такі, необхідно змінювати фокус уваги на цікаві заняття, ігри або новий досвід.

Смуток і печаль вивільняють негатив і напругу

Печаль – це реакція на втрату чогось дуже важливого, це відчуття спустошення, розчарування і навіть горя. Вона виконує захисну функцію, стимулюючи вихід негативу та внутрішньої напруги, що, своєю чергою, не дозволяє нам впасти у тривалу депресію.

Печаль – одна з довготривалих емоцій, складовими якої часто є періоди протесту, смирення і безпорадності. Якщо ми бачимо, що дитина сумує, не варто відразу намагатися її розважити. Краще допомогти пережити цю емоцію, надавши підтримку. Наприклад, дитину можна обійняти, висловити співчуття, запропонувати поділитися своїми думками. Як і всі ми, через печаль вона переживає, наприклад, втрату, що, на жаль, наразі є дуже актуальним.

Війна – не привід заборонити радість

Багато людей наразі уникають почуття радості, вважаючи її недоречною та несвоечасною. Однак саме радість допомагає пережити кризу й адаптуватися до нового життя через нові задоволення чи виправдання надій та бажань.

Радість надихає на нові мрії та плани, а також зближує з людьми. Не варто забороняти дітям голосно сміятися, кричати, стрибати, плескати в долоні. Важливо не засуджувати, не відкладати на потім таку важливу

Катерина ГОЛЬЦБЕРГ,
дитяча і сімейна
психологиня, президентка
Професійної асоціації
дитячих аналітичних
психологів.

емоцію як радість. Це можуть бути заняття спортом, ігри з водою і предметами, на які агресію можна направити безпечно – м'яч, папір, слайми, пісок, конструктор тощо.

До базових емоцій слід також віднести цікавість і здивування, які ефективно стимулюють інтерес до навчання. Ці відчуття виникають щойно мозок виявляє розбіжність між тим, що ми вже знаємо, і тим, що ми хотіли б знати. Батькам варто взяти ці факти на озброєння, щоб поживити інтерес дітей до пізнання нового через розвивальні ігри, читання енциклопедій або ж перегляд документальних фільмів.

Що допоможе батькам краще розумітися на дитячих емоціях?

- Поглибити власні знання про емоції дорослих і дітей зокрема на загальнонаціональній платформі "Спільно до навчання".
- Розповідати про емоції дітям, як вони називаються та в який спосіб проявляються.
- Дозволяти собі й дітям не лише приємні, а й неприємні відчуття.
- Аналізувати природу емоцій.
- Навчати дітей опанувати негативні відчуття.
- Ділитися власними переживаннями з дітьми та правильною реакцією на кризи.

І наостанок пам'ятайте, головне завдання батьків зараз не в тому, щоб відгородити дітей від страждань і трагедій навкруги, адже в електронну епоху це все одно не вдасться зробити. Батькам варто свідомо пережити з сином чи донькою тривогу, страх або ж приступи агресії й допомогти їй зрозуміти себе.

Віртуозний акордеоніст

Микола Іванов, учень Хмельницької музичної школи №1 ім.М.Мозгового, виборов перемогу в Міжнародному профільному конкурсі акордеоністів "Трофей Світу" (Confederation Mondiale DE L'Accordeon, International Open Trophee). Хлопець навчається у класі викладача-методиста, завідувачки відділу "Народні інструменти" Людмили Цуркан.

Фредерік Дешам (Президент Міжнародної асоціації акордеоністів): «Микола – геніальний виконавець, уперше в історії цього конкурсу перемогу отримав представник України».

«Ми надзвичайно радіємо та пишаємося таким досягненням нашого вихованця, знаємо, скільки часу, сил, праці було вкладено для того, аби ця перемога була досягнута. Окрема подяка викладачу-методисту, справжньому професіоналу своєї справи Людмилі Єгорівні, яка виховала плеяду талановитих музикантів, наразі відомих в різних кутках світу. Бажаємо не зупинятись на досягнутому та підкорювати нові вершини, прославляючи нашу країну», – зазначили в дирекції школи, де навчається Микола Іванов.

Зайняли увесь п'єдестал

У Мукачеві відбувся чемпіонат України з бойового самбо в розділі «Про-Фул» (дорослі, юніори, юнаки середнього віку, юнаки молодшого віку, діти старшого віку, діти молодшого віку). До участі у чемпіонаті було заявлено понад 400 спортсменів з усіх кутків України.

Шепетівку представляли п'ять спортсменів громадської організації «Спортивний клуб «ПЕРЕСВЕТ» під керівництвом тренера-викладача Рудіча Олега Володимировича.

У ході напружених поєдинків шепетівчани продемонстрували наступні результати:

- I місце Махмудов Жалолоддін, вагова категорія 39 кг;
- II місце Плакса Олександр, вагова категорія 45 кг;
- III місце Рудіч Ілля, вагова категорія 57 кг;
- III місце Єфімчук Ярослав, вагова категорія 74;
- III місце Войтюк Арсеній, вагова категорія понад 74 кг.

ДО ВИТОКІВ

Пісні на всі часи...

Музика.

Українська естрада 1950-1980-х.

Забута, нерозкручена, дуже мало ким знана.

Екзотична в своїй же країні.

От завдяки чому я так сильно полюбила українську мову.

Взагалі Україну.

Це найпотужніший, найдієвіший і при цьому найменш нав'язливий елемент патріотичного виховання з можливих.

Мені неймовірно пощастило рости у мальовничому селі. На співочій вулиці. Де щовечора молоді бабусі, яким заледве 50-55, у білих хустках, з покрученими від роботи пальцями, збиралися на лавці біля однієї з хат.

Простягали своїм уже міським і здебільшого зросійщеним обласним центром онукам, які повсідалися в ноги, кухлі зі свіжим, теплим, щойно з надою молоком, і заводили серцем співані слова.

Народні. Гнатюкові. Івасюкові. Різні-різні.

Це була їх (і моя, як я потім усвідомила) медитація. Втеча від буденності, городів, господарства, необхідності щодня ховати міцний самогон від дідів у новому місці.

Ця музика в нашому селі припинилася 1996-го. Коли загинув мій дядько.

Бабуся на багато років замовкла. Її подруги-сусідки цю стражденну тишу не бралися порушувати. А справжня українська музика загубилася в хіт-парадах російських іванушек і руці вверх, які звучали з кожного радіоприймача.

Але я віднайшла її.

У «Великій кишені» на Васильківській. На першому році мого столичного життя. У 2003-му. 4 диски, по 12 гривень кожен. Хіти української естради 50-х, 60-х, 70-х і 80-х.

Згодом ще було кілька дисків з переспівами Квітки Цісик. Оцим неймовірним колоративним сопрано з

подекуди блюзовими надриками.

І коли мої подружки з гуртожицької кімнати страждали від нерозділеного кохання під сплін і земфіру, я - під «Ой ви очі волошкові» і «Відлуння твоїх кроків» Івасюка.

З мене спершу кепкували. Це було незрозуміло. Архаїчно. Немодно. Але як же ж красиво!

Тому багато-багато років усі ці пісні були в моїх навушниках. З часом доповнюючись «Океаном Ельзи», «Другою рікою», «Бумбоксом»... і аж до «Калуша». Але ніколи-ніколи не зникали.

Українська естрада до 90-х має унікальну рису, яку я не зустрічала в жодній іншій музиці народів світу.

Американський джаз стильний і сексуальний.

Французький шансон тягучий, як патока, і прокурений, як кабарє.

А українська пісня цих самих часів неймовірно лірична і грайлива.

Грайлива до бісиків в очах тих, хто щойно зустрівся поглядом і зрозумів: ой, лишенько, здається, я вляпався!

Це мелодії і слова, створені для тих, хто любить.

У них стільки красивих зворотів!

Стільки впізнаваних кожному й кожній образів!

1960-й, «Пісня про щастя». Олександр Таранець, Петро Ретвицький. Слова Дмитра Луценка, музика Ігоря Шамо.

Просто відчуйте це! Зверніть увагу, яка красива-венна мова!

«Темна ніч розкидала шовки

На поля і чарівні садки
Ти не гайсь, прийди,
прийди

На вишневі глянть сади
Шлях освітять нам
ясні зірки.

Приспів:

Хай в гіллях ласкавий вітерець

Підслуха розмову двох сердець.

Нерозлучні я і ти,
Де не будемо іти,
Пронесем, як цвіт, вогонь сердець».

Або романс «Тиша навкруги», написаний, найімовірніше, 1953-го, автор невідомий. Слова надруковані в збірці «Поезії» у видавництві «Дніпро» 1984-го, куди їх передав Ярослав Богачук.

Найбільше люблю у виконанні «Тріо Мареничі» і сестер Тельнюк.

«Тиша навкруги,
Сплять в росі луки.

Тільки ти, і я,
Й пісня солов'я.

Приспів:
Розкажи мені,
Любиш ти чи ні?

І в очах сія:
«Я — навек твоя!»
Скільки я пройшов...

А тебе знайшов
У своїх краях,
Ластівко моя!

Розкажи мені,
Любиш ти чи ні?

І в очах сія:
Я — навек твоя...»

Згасла вже зоря,
Пісня солов'я,
Лиш любов сія —
І твоя й моя...».

Господи прости, її ще якось спробували співати повалій і кбзон. Я б після нашої перемоги зробила окреме судилище над російською сволотою, яка тор-

калася своїми брудними руками нашої музики і поезії.

А чого варта наша «Марічка» Михайла Ткача і Степана Сабадаша, вперше почута на Буковині 1957-го!

«В'ється, наче змійка,
неспокійна річка,

Тулиться близенько до підніжжя гір;

А на тому боці — там живе Марічка,

В хаті, що сховалась у зелений бір.

Як з кімнати вийде,
на порозі стане,

Аж блищить красою широчинь ріки,

А як усміхнеться, ще й спідлоба гляне:

«Хоч скажи у воду!» — кажуть парубки.

Не питайте, хлопці,
чом я одинокий

Берегом так пізно мовчазний ходжу.

Там, на тому боці,
загубився спокій,

А туди дороги я не на-
ходжу».

«Відлуння твоїх кроків» Івасюка - це, як на мене, його найкрасивіші слова про кохання. Зараз для мене і для багатьох із нас ця пісня особливо щемлива. І мені не соромно зізнатися, що часом я слухаю її пізно ввечері, коли діти сплять, і тихо плачу.

«Твої кроки мій забрали спокій,

Ти від мене йдеш в осінню ніч...

Я ж у мріях біля тебе, збоку,

Віями торкаюсь пліч.

І плине час білим птахом в чисту голубинь.

Чому це нас роз'єднала тиха далечинь?

Скажи, чому на моїх вустах є тіль журби?

Луну одну залишив для мене ти.

Пісні на всі часи...

*Те відлуння в моє серце
б'ється,*

*І воно спішить за ним услід.
Стихнуть кроки, та не
стихне серце.*

Жду тебе з далеких літ...».
Ну пронизливо ж неймовірно!

Як перейти на українську?
Впустіть до своїх домівок цієї
неділі українську пісню. І ту, що
знають майже всі.

Як «Червона рута», «Пісня
про рушник», «Чорнобривці»,
«Гай, зелений гай», «Я піду
в далекі гори» (обожаю у
виконанні Лідії Відаш, там
якраз оця властива нашій
естраді грайливість»), «Гуцулка
Ксеня»...

Так і ті, що, найімовірніше,
не чули.

«Відлуння твоїх кроків»

«Цвітуть осінні тихі небеса»
Анатолія Мокренка (просто
фантастичні слова Андрія Малишка!)

«Київський вальс» у вико-
нанні хорової капели Україн-
ського радіо

«Місто спить»

«Іванку, Іванку»

«Осінь» у виконанні Дмитра
Гнатюка

«Кохання моє» Діани Петри-
ненко

«Зелен клен» (тут знову ця
особлива грайливість)

«Запроси мене у сни свої»

«Чарівна скрипка»

«У долі своя весна»

«Чічері»...

Усі (або майже всі) є на
Apple Music і Spotify.

Точно всі - на YouTube

Раз послухавши, вони ли-
шаться з вами назавжди. Їх
знатимуть і любитимуть (нехай
і років через 20) ваші діти. А ра-
зом з ними і українську мову. От
повірте, це працює дивовижним
чином.

Музика – це найдоступніше
із задоволень сьогодні. Не від-
мовляйте собі в ньому.

Олена СЕВЕРЕНЧУК.

